

Rein mjølkeproduksjon: Samdrifta har ei kvote på 570 tonn, og Eli Sjåstad har ansvaret for 65 årskyr. Mirek Wiekel har vore tilsett i fem år og kan alle rutinene.

Eli styrer fjøset medan karane

Det gjekk ei samdriftsbølgje over Sunnmøre etter tusenårsskiftet. Mange av dei er avvikla, men Ørskog Samdrift held framleis stand.

SAMDRIFT

Tekst og foto: Lars Olav Haug

I starten i 2008 hadde medlemmene ansvare for samdriftsfjøset ei veke kvar, men dei erfarte fort at det var ein dårleg idé med omstilling heile tida.

Eli Sjåstad (43), eitt av medlemmene, blei tilsett som dagleg leiar. Det nye fjøset heitte Klara og var ein nekkelferdig leveranse frå Felleskjøpet.

– Dei fem medlemmene hadde standard vestlandsbruk med 12–14 mjøkekjer og ca. 100 tonn i kvote. Arealet låg på 80 dekar eigg jord pluss leigejord. Bondene hadde samarbeida om sommerbeiting i felles allmenning og mjølking på fjellet i 30 år.

– Alle hadde fjøs frå 1970–80 åra. Dei hadde – og har – litt ulike arbeidsleysingar, men i utgangspunktet er alle med og tar si tørn i høgtidene og sommarferien. I tillegg har vi tilsett ein røktar på full tid som medlemmene spleiser på, for sjølv å kunne ha full jobb utanom, opplyser Eli Sjåstad.

Rein mjølkeproduksjon

Ho har ansvaret for 65 årskyr, med 80–90 kalvingar i året. Samdrifta starta med fullt pásset, men i dag er det rein mjølkeproduksjon og oksekalvane blir selde når dei er vent av med mjølk.

Kvart enkelt medlem har grovförproduksjon med rundballar på eige areal. Dei har maskinsambeid med alt av hauseutstyr.

Det var arealgrense då dei gjekk i samdrift, derfor er förproduksjonen halde utanfor. Men det kan bli aktuelt å ta han inn, Eli Sjåstad ser fordeler ved

å kunne styre produksjonen meir aktivt på til saman 800 dekar jord.

– Vi har jobba mykje med ytelsen på dyra og grovför for å halde dyretalet nede, og bruker fôrrådgiver. I tillegg bruker vi avlsrådgiver som set opp planar og går gjennom dyra éin gang i året. Det er ei god investering.

– Og så har vi fokus på kalving, og vi fører opp kalvane på eige mjølk sjølv om ikkje kvota har vore oppfylt. Erfaringa er at dette gir jamm og god vekst.

«Økonomien er sunn, men det er lite å setje av for framtida»

Eli Sjåstad

Det er dyrare samanlikna med pulver, men totalt sett kan det forsvara. Det er også utfordrande å nå eit jamt resultat med pulver når fleire steller fjøset. Då er det sikrare å bruke mjølk frå kyr som ikkje går i tank, meiner Eli.

Styrt fritid viktig

– Kva er fordelen med samdrift?

– Det vil variere frå samdrift til samdrift, men styrt fritid er ein klar fordel. Eg har sjølv vore småbarnsmor oppi dette, og då har det vore viktig å kunne velje bort ein del kveldsstell, seier Eli.

Mange av samdriftene blei starta i ei tid då dette

var nytt for medlemmene, forklarer samdriftsbonde.

– Ingen hadde erfaring, og ingen såg noko anna enn at volum lontte seg. Mange fekk også problem med samarbeidet, i dag ville vi belyst ting annleis. Bonde som har starta samdrifter dei seinare åra har hatt ein sunnare prosess inn i samarbeidet, og det er bra.

Økonomisk handlar det om god drift. Men økonomin er for snau i forhold til arbeidsmengda, meiner Eli.

– Det går rundt, men vi kan ikkje snakke timer. Eg skulle ønske det var meir rom for investeringar i maskiner og vedlikehald. Økonomien er sunn, men det er lite å setje av for framtida. Eg trur ikkje mange bedriftsøkonomar ville anbefalt å satse på landbruk samanlikna med andre næringar, seier ho.

Samansett ramme

Fokus er ikkje einsretta mot moderne fjøs med effektiv drift. Pakka med rammevilkår er samansette for sunnmørsbondene, med bl.a. små og spreidde lappar med areal. Som andre bønder er dei pressa på tid, akkurat det å føre dyra er det lettaste.

Det regnar jami og trutt, og ustabil vert gjer det vanskeleg å planlegge, sjølv om bondene «bur» på yr.no. Vintrane er ganske korte, og vanlegvis går det greitt å ta to slåttar.

Gjødsla blir lagra i ein kum på 2 800 kbm med tak. Han blir fylt til gangar i året og er altfor liten, meiner Eli.

– Vi klarer vinterlagringa, men med tanke på tilskuddsordningen burde vi ikkje spreie gjødsel etter annenslåtten. Vi har godt med areal, og ei kornbonde i bygda tar gjerne imot overskotet. Det meste blir koyrt ut med gjødselvogn, men ei av samdriftsmedlemmene bor i nabokommunen Skodje, og dit kjørels gjødsla med bil, fortel ho.

Ørskog Samdrift

- Starta av fem bønder med nybygd fjøs i 2008
- Total kvote ca. 570 tonn i starten, økt med 80 tonn ved usikte av medlem etter dødsfall i 2013
- Fyller kvota for første gang i 2017
- 65 årsskyr, 80–90 kalvinger i året
- Rein mjølkeproduksjon, sel oksekavlene når dei er vent med mjølk
- Tilsett dagleg leilar og røktar
- Medlemmene produserer grovfôr i rundballar kvar for seg, har maskinfellesskap

DERFOR ER EG BONDE:

- Kvifor er du bonde?

Det er ein livsstil å få jobbe med naturen og dyra og følgje årstidene. Dette er meir verdt enn timebetaling.

- Kva motiverer deg?

Resultat, og komme i fjøset om morgonen og sjå at dyra har det bra.

- Eitt råd du vil gi til andre?

Av og til må ein slå seg til ro med at ting er gode nok.

- Ein ting du vil endre ved landbrukspolitiken?

Skape betre lønsomdi i landbruket, uavhengig av storleik.

- Kvar er du om ti år?

Reknar med at eg framleis er ved samdrifta. Funne ut av korleis eg loysar tidsknipa, og har starta med grøn omsorg på eigen gard.

Klara: Fjøset vart reist i 2008. Det var ein nøkkelferdig leveranse frå Felleskjøpet som heilt Klara.

Fører med mjølk: Føring med mjølk frå kyr gir kalvane ein jamn og god vekst.

e er på jobb

Mosjonskravet

- Korleis møter du mosjonskravet?

Det har vore den største utfordringa vår. Men årets investering er at vi har gjørt inn 18 mål med dyrka mark. Dørene står opne frå slutten av mai til september, men dei blir lukka ved mykje fukt for å unngå tråkkskadar. Dermed er mosjonskravet løyst for mjølkedyra.

For kalvar, ungdyr og snyndyr har samdrifta noko gjørt innmark, og to ulike utmarksområd utan gjerde.

Det er arbeidskrevjande både å passe dyra og sikre tilveksten. Vi manglar ei god loysing for dette, og er i tenkebokken. Vi ventar veldig på «Nofence» for storfe, det kan bli bra! Eg har inga tru på anna gjerdelysing på utmark, seier mjølkebonden.

Ønske om volum

- Kva meiner du om rammene for landbruket?

Landbrukspolitikken ber preg av ønske om volum, og at tilskudda er stort mot volum. Vi er ferdige med debatten om to kyr og fire sauvar, men tilskudda burde vore meir knytte til areal. Garden sine ressursar og storleik bør styre tilskudda. I dette området vil det bli ein eller to store produsentar dersom gjennomsnittsgardane avviklar. Då kan det bli vanskeleg med veteraner eller andre rammer, seier Eli.

Det kan godt vere store einingar, men ikkje store volum eine og allein fordi det løner seg, meiner ho.

Det skal ikkje vere ulempe å vere stor, men det må vere rom for alle.

Mykje arbeid og køyring er ulemper vi ikkje snakk mykje om, det blir på ein måte ikkje teke med i reknesyklet. Det viser at dei som styrer landbrukspolitikken ikkje har nok kunnskap. Ta sau som eksempel, utviklinga går for fort. Resultatet er overproduksjon. Bonden sit med kon-

sekvensane og blir ofte framstilt som sutrete, uavhengig av om drifta er stor eller liten. Det handlar om kunnskap, og det saknar eg også frå Bondelaget av og til.

Min generasjon vil drive godt og har satsa mykje, og neste generasjon skal også ha lyst til å satsa. Førre generasjon derimot hadde ein meir berekraftig økonomi. Det burde vore rom for å setje av pengar til investeringar og vedlikehald utan å måtte krangle til seg lån i banken. Inntrykket er at det er likt for heile landbruket. Eg starta som bonde i 2007, og har vore med på ei vanvettig effektivisering. Nå klarer vi ikkje å ta meir, seier Eli Sjåstad engasjert.

Hest som hobby

- Korleis opplever du å vere kvinne i landbruket?

Det er blitt meir «normalt» å vere dame i landbruket fordi vi er blitt fleire. Med all automatiseringa er personlege eigenskapar viktigare enn kjønn i det daglege arbeidet. Svangerskap og tida med små ungar er den sterste utfordringa, seier Eli.

Heime på egen gard har ho hestar og høner som hobby. Foreldra har hjelpt dottera med gardsarbeid og barnevern. Mannen, som har arbeid uteomn, stiller opp på kveldstid. To ivrige ungr på 13 og 14 år – «snart traktorklare» – er også med.

Hesten var Elis veg inn i landbruksyrket, og kan skje blir det dottera sin også. Ho seier ho vil ta landbrukskulen.

Psykisk helse

Eli har hatt planar om grøn omsorg, men det er førebels skrinlagt fordi tida ikkje strekk til. Ho meiner landbruket har mykje å tilby menneske som slit med å finne seg til rette, og er over gjennomsnittet optatt av psykisk helse.

I nokre tilfelle blir det uforståelig oppdaga dårlig dyrefellefond, og bønder framstilt som skurkar. Det er viktig at enkeltbønder og Bondelaget er

vakne og har ein beredskap. Mange driv stort, med mykje press. Samstundes er det langt mellom bøndene. Det er færre anledningar til å oppdage at nokon har det vanskeleg, og bonden er ikkje den som seier frå for tidleg. I utgangspunktet er bønder glad i dyra sine. Dersom ikkje hadde dei funne seg noko anna å gjere, avsluttar Eli Sjåstad. ■

Polsk arbeidskraft i fjøset

Polske Mirek Wiekkel har 14 års erfaring frå norsk landbruk. Dei siste fem åra har han jobba i Ørskog Samdrift.

Eg trivst med arbeidet på samdrifta. Tidlegare jobba eg for avlyssarringen i Stordalen, men etter kvarl blei det for få gardar der. Sommarmelking hadde eg erfaring med frå Stordalen, seier Mirek, som kjem frå eit gardsbruk i Polen.

Han hadde arbeidserfaring som slaktar og landbruksmekaniker før han gjorde sunnmøring av seg.

Mirek Wiekkel er etablert i Stordalen med familien. Kona flytt til Norge for ni år sidan, og det yngste av tre born er født her.

Han lært norsk bl.a. ved å lese Bondebladet, men pratar framleis mykje polsk med familie og venner.

Eli Sjåstad peikar på at dei mange framandearbeidarane i landbruket fører til at bonden får ein annan arbeidsdag som bedriftsleiar og administrator.

Fire deltagarar i Ørskog Samdrift spleiser på å ha ein tilsett i fjøset. Det er ein del av føresetnaden for å ha fast jobb sjølv utanom garden, seier ho. ■